

Napirenden: Afrika . . .

Eleven őskori rákok tanuskodnak az időről, mikor az egész Szahara hangos volt az emberi beszédétől — a történelem előtt

A termékeny, vízben gazdag és emberi településekkel behálózott őskori Szaharáról tartott előadást Bécsben dr. Absalon neves régész és Afrikakutató. *Egész Afrika lakott volt a történelemelőtti korban* — mondotta az előadó — *s a Szaharában annyi őskori település nyomát lehet kimutatni, amennyit sehol másutt nem találtak, ahol őskori ásatások folytak.* Sajnos, a mindent elborító homoktömegek kilitástatlaná teszik, hogy a saharai ősi kultúra maradványait valaha is kiássák.

A telepek keletkezése csak úgy képzelhető el, hogy a jelenlegi siva-

tagban egykor állatok is éltek és gazdag növényzet tenyészett; enélkül az emberi települések nem fejlődhetek volna sűrű hálózattá. Absalon élő bizonyítékot is felhozott állításai mellett. Egyik sivatagban ugyanis meleg forrásra bukkant, amelyben *ezerszámra éltek apró őskori rákok* teljesen megtartva régi faji jellegzetességeiket, amelyeket egyébként őskori ásatások alapján ismer a tudomány. Valóságos jelenkori »öslények« ezek a rákok, amelyek az állati élet folytonosságát bizonyítják a Szaharában. Az őskori ember az előadó szerint minden bizonytalansággal *Azsiából került Afrikába.*

A metropolis stílusa

Irta: Jeszenszky Sándor

II.

Európa a sugárút és körút szerkezetének birtokában érkezett el a 19. századhoz, a metropolisok kialakulásának korához. Ekkor kezdődtek meg a városszabályozások. Van egy ősi és kitűnő városszabályozó: az élet. De ez olyan lassan érezteti hatását, hogy a 19. század sebes városépítő irama nem várhatta be és veszélyes lett volna továbbra is rábíznia a városfejlesztést. Ezért kellett a városszabályozási tervek. A mult század átalakította a városokat, amelyek eddig inkább a multat őrizték; arccal a jövő felé fordította őket. Így született meg a modern nagyváros, a metropolis. De ez a városfejlesztő tevékenység inkább a szabályozás, a technikai, szociális meg egészségügyi kérdések megoldásában merült ki és inkább a civilizáció vívmányainak érvényesítésére helyezte a súlyt, mint az építészeti megoldásra. Minden kor építkezésének megvolt a maga stílusa, de a metropolisok kora egy századon át nem volt képes megteremteni az önmagához illő stílust. Ehelyett visszanyúltak a multba, felújították, modernizálták a gót, a reneszánsz, a barokk stílust és bár e kísérletek több örökbecsű alkotást hoztak létre, mindenki érezte, hogy az eredmény a metropolisstílus még várat magára. Ez a kiábrándulás hozta létre a mult

század végén a szecessziót, mely ép az építészeti elemek helyett a növényvilágban, a textilornamentikában, a faépítkezés szerkezetében keresett új motívumokat. Már úgy látszott, hogy a modern metropolis stílusa Amerikában fog megszületni. Saarinent, a finnek világhírű, modern építészét is odavonzotta ez a várakozás. De nem így történt Magyarországon, Ausztriában, Svédországban, Hollandiában, Németországban jelentek meg az új stílus első rugyei. Budapesten Lechner Ödön kiváló tanítványa, Lajta még a világháború előtt megépítette a vasuceai iskolát és a Rákócziúti vörösházat, Stockholmban Westmann Károly a híres városházát, Ausztriában Otto Wagner és Josef Hoffmann, Hollandiában Berlage kerülnek az élre, míg Németországban Walter Gropius vezetésével az iparművészet bámulatos fellendülése után, Hamburgban megjelenik a Chile-Haus. Ez mind különféle, hiszen más fákton fakadtak, de megegyeznek abban, amivel egy századdal ezelőtt, 189-ben gróf Széchenyi István jellemezte ezt a szükségszerűen elkövetkezendő stílust. Széchenyi felháborodot azon, hogy évezredek különböző stílusait, szimmetriáit kényszerítik a modern ember házára és kimondja a mai metropolis építkezési stílusának alapelvét, hogy »győzzön egyedül a belső ok«. Valóban az építészeti első-

szorban praktikus természetű és csak azután művészi. A mult század folyamán azonban a művészetből akartak praktikumot csinálni: gyúrták, gyömöszölték a gótika, a reneszánsz meg a barokk formáit, hogy megfeleljenek a szükségleteknek. Az új stílus megfordítva, a praktikumot formálja művésziévé. Ez a stílus nem elszigetelt bérházzselvényeket épít, nem is palotákat meg kastélyokat, hanem háztömböket, uccsorokat, vagy kedélyt sugárzó apró lakóházakat. A modern vasbeton, üveg- és egyéb technikák segítségével a kényelemnek, célszerűségnek és higiéniának bámulatos tettet biztosít és mindezt nem rejti barokk, vagy más egyéb gipszcsirádák mögé, hanem őszintén érvényesíti a homlokzaton. Ebből támadnak azok a sorban álló ismétlődések, hosszú vonalak nagy síkok, melyek a metropolis hatalmas útvonalaival összeillenek, vagy a lakóházak bensőséges részletei, melyek szintén követik a benne lakó ember szokásait mozgásmozdulatait

Kialakult a modern metropolis építészeti stílusa. De az építészeti stílus csak egy részlete annak, amit metropolisstílusnak nevezünk. Ez oly sokféleképpen nyilatkozik meg, hogy hirtelen számba sem lehet venni. Ha mégis képet akarunk kapni róla, a legjobb egy spektrumba kivetíteni a metropolis életét. A kristály homogén testek szabályszerű halmazata; ilyen kristály a metropolis is. Ha fényt vetítünk rajta keresztül, a szírvány minden színében megjelenik a metropolis-élet spektruma. Rengeteg színes csik sorakozik egymás mellett; most csak a rikitőbakat nézzük meg. Egyik fontos jelensége a metropolisnak a nagybani szolgáltatás; mindent mindenkinél, minél többfelé osztlik el a költség, annál kisebb az ár. A nagy forgalom, csekély haszon régi elve. A metropolis nagyvonalúságát kitűnően mutatja a párizsi Métro: az automatából 20 centimeért kapok egy jegyet, mellyel akár egész nap utazhatom, átszállhatok a földalatti vasúton. Ha azt akarom tudni, hogy kicsinyes, avagy nagyvonalú-e egy város szelleme, csak benézek a villamoskálauz táskájába és ha ott igen sokféle jegyet látok, tisztában lehetek azzal, hogy a krajcárszág uralkodik, nem a metropolisstílus. Az sem stílus, ha folytonos ellenőrzésbe, tilalomba ütközik a közönség. A metropolis üzemeinek olyan beosztásúknak kell lenniök, hogy látható ellenőrzésre alig legyen szükség.

A metropolis spektrumában rikitő szincsik még a szobroké. A mai metropolis tele van szobrokkal, ami nagyon szép szokás, csak a szobrok ne volnának olyan rossz az összes metropolisokban. Szép és jól elhelyezett monumentum csupán elvéve akad. Vannak azután még egész szoborraktár-

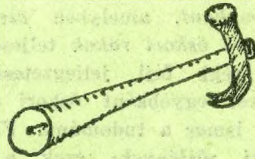
szertű sorozatok »siegesalléka, meg monstruózus emlékművek. A patinás Róma gyönyörű körvonalát, hangulatát bontja meg az enormis, fehér márvány Viktor Emánuel emlékmű, mely nem annyira Itália egyesítőjének, mint inkább egy gyengeizlésű kornak emlékét őrizi a Capitolium oldalán. Történet egy rettenetes büntény Párizsban is. Régebben a Louvre udvarából a Porte de l'Horloge-on át gyönyörű kilátás nyílt a Place du Carroussel-en levő kisebb Arc de Triomphe ívéen keresztül a Tuillériák kertjén, a Place de la Concorde-on, a Champs Elysées-en át az Étoile-on levő hatalmas Arc de Triomphe-ig, három és fél kilométer távolságban. Ez volt a legnagyobb mesterséges városkialátás, vagy mint az olaszok mondják: veduta. Különb volt még, mint a Trocadéro oszlopai közül lenézni a Szajánát az Eiffel-toronyra. Ezt a csodás kilátást a Place du Carroussel-en felállított terjedelmes Gambetta-emlékkel — elépítették. A szobormánia néha rombol is. A meghalt emberek ilyen kultusza nem lehet hatás nélkül az elevekenre sem. De nemcsak a kegyeletet tartja ébren, hanem vágyat is ébreszt a szobor után. A metropolis közléte tele van szoborjelöltekkel, akik szoborra akarnak válni és már életükben saját monumentumaik alapjait szeretnék lerakni. A népszerűkódésnek, a politikai szemfényvesztésnek különös és nagyméretű megnyilatkozásait láthatjuk a metropolisokban. Mint az athéni agora demagógjai között, nem a meggyőződés, hanem a tömeghangulat az irányadó és így jut nem egyszer illetéktelen befolyáshoz a metropolis uccájának hangulata.

Egyébként a metropolis uccája, vagyis tömegei épügy megkívánják a panem et circenseset, mint a rómaiak. Azelőtt az ucca, a szegény ember látványossága az esküvő, a temetés és az uccai baleset volt. A metropolis bőkezűbb; minden uccasarkon ott van a mozi, igaz, hogy nem ingyen. A másik szükséglet a szenzáció. Bármint csak a szenzáció formájában fogadnak el. A lapok is vastagbetűs szenzáció celofánpapírjába csomagolják híreiket. Mert a feltalálás, az appetúra fontosabb, mint a lényeg, fontosabb a reklám, a villanó, kigyúló fények, a minden sarkon szinte támadó plakátok. A régi céget az analfabétizmus tette szükségessé. Aki nem tudott olvasni, nem talált el másképp az üzletbe, csak a cégér útján; az »Arany Barányt«, a »Szép Menyasszonyt«, a »Kigyó-patikát« mindenki ismerte. Mintha ma sem tudnának olvasni, annyira a vizuális hatások befolyása alá kerültek a metropolis tömegei. De menjünk tovább. Az emberi társa-

Egy suszterinas feltalálta az örökgyufát

A legolcsóbb tűzszerszám, mely nem kerül pénzbe és adója sincs

Mióta Irinyi feltalálta a gyufát, azóta, úgy látszik, ezzel a problémával mások is foglalkoznak Magyarhonban. A vidéken jártam a napokban egy el-

dugott kis faluban a Bükk-hegységben. Kifogyott az öngyújtómból a benzín és a kanóc nem akart tüzet fogni. Éppen egy cipésműhely előtt álltam. Eszembe jutott, hogy a suszterműhelyben bizonyosan adnak egy szál gyufát, hiszen ott a fényező szerzőmokat borszeszláng fölött szókták felmelegi-

teni. Bementem. Kértem egy kis tüzet. A suszterinas megfordította a kezében levő kalapácsot. A nyél végét a borszeszlámpa kanóca fölé tartotta. Egy darabka üvegcseréppel megkarcolta a fakalapács végét és — csodák csodáját az abból kipattanó szikra lángragyújtotta a borszeszlámpát. Kezembe vettem a kalapácsot és megvizsgáltam a nyél végét. A leleményes inas a kalapácsfanyélbe egy tűzködarabot vert be. Az üvegcserép, amint karcolja a fát, ellenállást talál a keményebb tűzköbön és abból szikrát csíhol. Minden szerzőmük végébe egy-egy tűzködarabka van beütve. Ezek a vidéki suszterok ma már nem használnak gyufát, hanem helyegyes öngyújtó szerkezeteket. (Egy levélből.)

dalommal együtt született meg a pletyka, a szóbeszéd, de míg régen a kisvárosokban az szájról szájra járt, ma gépi erővel terjed a metropolisban. Nem mintha az emberi száj és megszólóképesség nem tudna megbirkózni a világvárosok méreteivel, hanem talán az egyöntetűség kedvéért külön szak-sajtó van a pletyka terjesztésére. Itt kell megemlíteni, hogy a metropolisban a nők sokkal nagyobb szerephez jutottak, mint bárhol másutt e világban. A metropolis emancipálta őket. De nemcsak a munkában, de a társadalmi életben is megnövekedett a szerepük, még a művészet és irodalom is nagyrésztben az ő érdeklődésükön nyugszik. Ha a nőknek valami megtetszik, az sokkal nagyobb sikert jelent, mint a férfiak elragadtatása. A híressé válás is legtöbbször a nők közreműködésével történik. Különben a metropolisban híressé lenni, a szürke milliók tömegéből kiemelkedni nagyon nehéz, próbára teszi az ambíciókat. Nem egy érdemes tehetség képtelen e feladattal megbirkózni, mások pedig mind gyakrabban használják »híressé lenni minden áron« képesértékű jelszavát, mely a reneszansz nem egy cimerpajzsán díszelgett és Herosztatésznek is jelmondata lehetne.

A város igazgatásában, a vezető, irányító szellemben is új stílust diktál a metropolis. A középkor elején keletkező városok tulajdon-

képpen félénk kézművesek és kal-márok összefutamodásai voltak. Ezek azután önmagukat igazgatták. Aki kiválóbb, vagy hatalmasabb volt, nem tartozott közéjük, annak nagyobb urak parancsoltak. Így a városok általában, pár meggazdagodott, hatalomra fejlődött kereskedővárost kivéve, megmaradtak egy jámbor demokráciában, mely mindig ott állt alázatosan lehajtott fővel, a város kulcsait felajánlva a hatalom előtt és csak a társadalom második garnitúrájából egészíthette ki magát, mert az első az országos ügyekkel volt elfoglalva. Ez a tradíció nem felel meg a metropolisnak, mely rendszerint gazdasági, kulturális és politikai impériummal bír. Olyan feladatai, problémái vannak, melyek megoldására ez a jámbor fejthajtó szellem, helyi nagyságokból összeálló gyülekezet nem volna képes és a legelső garnitúrára van szüksége. A régi Róma egyik szerencséje, hogy szenátusa nemcsak Róma, de a világ igazgatására is képes volt. Ennek következtében a metropolisokban az igazgatást mindinkább az országos politika veszi át és megszűnőben van a helyi szellem, kapcsolatban van az egész világgal. Kilép régi keretei közül, híre világhír, szerepe világ-szerep... Íme a metropolis spektruma és ezeknek az életnyilvánulásoknak az irányzata adja meg azt, amit a metropolis stílusának nevezünk.